

N:o 243.

Af herr **A. Hedin**, om användning af besparingar, som uppkommit å de af Riksdagen beviljade anslag.

När 1840—41 års Riksdag fastställde vissa regler för Kungl. Maj:ts dispositionsrätt — i likväl ganska vidsträckt omfång — öfver besparingarna, gällde ännu 1815 års grundlagsbestämmelse, att Riksdag skulle *hvert femte* år sammankomma; *treårsperioden* infördes, som bekant, först vid 1844—45 års riksdag. Det är tydligt, att sedan riksdagarna blifvit *årliga*, en så omfattande dispositionsrätt, som under den gamla riksdagsordningen, ej kan vara af något verkligt behof påkallad. Under sådana förhållanden har den också i flera fall visat sig olämplig, äfven när den icke missbrukats i oomtvistlig strid med de fastställda villkoren. Ty om, äfven utan sådant missbruk som det nu rådande, mycket betydliga besparingar uppkomma till användning utan Riksdagens medgifvande och för ändamål, som åtminstone alls icke äro angelägna, under det att, trots finansiella svårigheter, nödvändiga budgetsanslag måste ökas, så är ju Riksdagen urständssatt att så utöfva sin budgetmakt, som den borde. Man har kommit in på så betänkliga afvägar, att det har varit att motse, att en vacker dag skulle med framgång göras gällande, att genom långvarig häfd *Riksdagens rätt* att bestämma, om och på hvad villkor besparingarna finge af Kungl. Maj:t disponeras, *gått förlorad*, och att på samma sätt *Kungl. Maj:t fått en rätt att bruka och missbruka dem*, som ej kunde honom afhändas utan hans eget samtycke. Sådana påståenden hördes redan för ett par årtionden sedan om besparingarna. I själfva verket användes de under en lång följd af år dels *utan* något bemyndigande från Riksdagen, dels på grund af en § i riksdagsbeslutet, som kanslideputerade utan något bemyndigande

där infört (1867—1872). Denna § var visserligen af kammaren godkänd, likasom de andra §§:na, och kunde således af Kungl. Maj:t åberopas. Men lätt räknade voro de riksdagsmän, som visste att de »das alles gethan». Från år 1873 uteslöto kanslideputerade ur sitt förslag till riksdagsbeslut den oriktiga uppgiften, att årets Riksdag förnyat Kungl. Maj:ts fullmakt öfver besparingarna. Och därtill funnos de giltigaste skäl, eftersom kamrarne i själfva verket icke förnyat beslutet, ej heller gifvit kanslideputerade en oformlig fullmakt att ändå inregistrera förnyelsen. Äfven då för tiden blefvo *andra* medel än *verkliga* besparingar såsom sådana disponerade, och detta för behof, som Riksdagen *hade pröfvat* och underkänt — således en tvåfaldig öfverträdelse af villkoren från 1841. T. ex. när Riksdagen afslagit begärda medel till byggnad för sjökartekontoret, bygger Kungl. Maj:t ändå med användning af medel, som alls icke voro några besparingar, utan förkläddes till sådana därigenom, att Kungl. Maj:t gaf befallning att inställa de beslutade sjömätningsexpeditionerna med, om jag minnes rätt, två fartyg.

Att med denna öfverträdelse af bestämmelser, som Riksdagen i kraft af sin grundlagsstadgade makt meddelat, var förenad äfven öfverträdelse af en annan regel, som Riksdagen å sin sida noggrant iakttagit, behöfver ej närmare påpekas.

Omsider år 1885 uppnåddes det resultat, att Riksdagens rätt ej skulle anses hafva en gång för alla fallit bort, såsom länge varit att befara. Men en inskränkning af den 1841 meddelade dispositionsrätten vidtogs ej. Tvärtom förekom i statsutskottets utlåtande n:o 53 det mycket betänkliga yttrandet, att de gamla föreskrifterna ansetts »nära nog grundade i sakens natur». Förhandlingarna 1870 voro glömda liksom deras utgångspunkt i nedannämnda riksdagsskrivelse år 1869. Glömdt var det anmärkningsvärda erkännandet, som en chef för landtförsvaret af eget initiativ uttalat, att besparingar, tillkomna utan öfverträdelse af 1841 års regler, kunde blifva *för stora* för att undandragas Riksdagens disposition, hvarför han ock visade den grannlagenheten att för två statsregleringar anlita medel, som kunnat öfverföras till hans hufvudtitels allmänna besparingar. Glömda voro de tillfällen, då statsutskottet föreslagit skrivelser, inskräpande hvad med besparingar menas. Glömdt, bland andra exempel på »sakens natur», en finansministers förundran, att ett anslag å 13,200 rdr (till kojor och täcken) företedde en behållning å vid pass 5 gånger årliga beloppet. Glömdt en statsrättsprofessors förslag att respektera besparingar, men öfver lag nedsätta anslag, där behållningar uppstått. Förklarligt nog var allt detta glömdt, ty besparingarna hade fått bilda en i själfva verket *dold* budget, om hvil-

ken blott tillfälligtvis en eller annan detaljupplysning kom i dagen. (Jfr för öfrigt motion i Andra Kammaren år 1885 n:o 20 med hänvisning till äldre exempel på *arrangerade*, icke verkliga besparingar, och på skrivelser, däri Riksdagen på det lättfattligaste sätt förklarar de lättfattliga villkoren i 1840—41 års Riksdags beslut: Riksdagens skrivelse 1871, n:o 46, p. 21, Riksdagens skrivelse 1873, n:o 35, § 4).

Med detta och vissa andra omständigheter i minne, skulle det nyss anförda omdömet ej ha varit möjligt. Det ena med det andra förklaras emellertid däraf, att statsutskottet och Riksdagen aldrig af regeringen fingo någon redogörelse för *den* utgiftsbudget vid sidan af den af Riksdagen pröfvade budgeten, som af Kungl. Maj:t på egen hand betäcktes med »besparingar», dels i den af Riksdagen fixerade betydelsen af ordet, dels i den senast af 1903 års revisorer anmärkta, ordaförstånd och själfklar mening utvidgande betydelse, som detta års och nästa års revisorer, enligt hvad redan bekant är, få nya anledningar att anmärka. Att statsutskottets åtgärd år 1885, hvarigenom Riksdagens *rätt* bevarades, var af största vikt, är utom all fråga. Att den ej sträckte sig till en undersökning af frågan, om 1841 års regler, fastställda på en tid då riksdagsperioden var femårig, fortfarande vore lämpliga, och huruvida ej afvikelserna från dessa regler vore så talrika och betydande, att de påkallade annan åtgärd än de dittills tillfälligtvis förekommande påminnelserna om betydelsen af uttrycket, har förmodligen berott däraf, att, då Kungl. Maj:t aldrig begärde förnyelse af dispositionsrätten och då ej någon redovisning meddelades om tillgångar och utgifter af detta slag, anledning till en sådan undersökning ej syntys vara ådagalagd. Nu torde emellertid anledningar vara för handen, så betydande att den ej bör uppskjutas. Den är behöflig från finansstatistikens, ännu viktigare från konstitutionell synpunkt.

Olägenheterna af bestämmelser, som tillåtit hopande af mycket stora summor, undandragna Riksdagens disposition, ha ofta visat sig. I skrivelse 13 maj 1869 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t ville af de vid 1869 års slut möjligen befintliga behållningar å femte hufvudtitelns reservationsanslag, undantagandes det till lots- och fyrinrättningen, låta till fonden för byggande af krigsfartyg öfverföra hvad för år 1870 ansågs vara som bidrag till fonden erforderligt. Efter utredning i förvaltningen af sjöärendena öfverfördes — om jag rätt förstått uppgifterna i statsverkspropositionen 1870, sid. 26 och bil. n:o 4, sid. 6 — 297,788 rdr 62 öre för 1870. Dessutom öfverlämnades 200,000 kronor för andra statsregleringsändamål än sjöförsvarets. Ytterligare blefvo 468,000 (sid. 7 och 8) tillgängliga år 1871 för nybyggnader.

Då emellertid år 1870 skatteförhöjning af regeringen föreslagits, ansåg statsutskottet en ytterligare anvisning å behållningar vara att föredraga, och efter diskussioner i kamrarna, som lade i klar dag olämpligheten af ej blott bestämmelserna om besparingarna å de fasta anslagen, utan ock föreskrifterna om reservations- och förslagsanslag, blef resultatet, att Riksdagen meddelade Kungl. Maj:t, att den för sin del beslutit en ytterligare anvisning å behållningar: 468,000 rdr (»influtna medel till uppköp af spannmåb»), som, numera obehöfliga för sitt ursprungliga ändamål, borde till riksgäldskontoret aflämnas. (Skrifvelsen 1870 n:o 38, sid. 6).

Att förlidet år ett antal officersbeställningar ej tillsattes från den tid detta skulle ske, att samma förfarande ägt rum i år, att de sålunda i strid med Kungl. Maj:ts proposition och Riksdagens beslut icke disponerade andelar af ett stort antal officerslöner *icke* äro *besparingar* i den mening, hvori ordet under 60 år användts i vårt officiella politiska språkbruk; att likväl meningen varit att på detta sätt använda dem; allt detta jämte annat, som ej behöfver nämnas, synes mig utgöra mycket tillräckliga anledningar att påyrka hvad här nedan föreslås.

När man tager i betraktande det förfarande, som, ehuru af Riksdagen flere gånger anmärkt, nu tyckes vara på väg att blifva normalt, är det ej ur vägen att påminna sig, hur annorlunda statsrådet Weidenhielm som chef för landtförsvarsdepartementet gick till väga, i det han, ehuru väl en bokstaflig rätt kunde åberopas, likväl och enär en summa å 245,000 kronor syntes honom »för stor att i fjärde hufvudtiteln allmänna besparingar ingå», med lojal hänsyn till syftet af Riksdagens dispositionsföreskrifter beslöt att taga den i beräkning vid statsregleringen (Statsverkspropositionen 1877, bil. n:o 3 c, sid. 8—9. D:o 1878, a, 52). Med anledning af det anförda föreslås, att Riksdagen ville besluta:

1:o) att de genom missförstånd af gällande föreskrifter uppkomna behållningar, som enligt föreskrifternas flera gånger förklarade mening ej äro »besparingar» i den af Riksdagen fastställda betydelse, antingen skola öfverlämnas till Riksdagens förfogande eller, om så ej sker, äskade anslag likväl kunna af Riksdagen anvisas på dessa behållningar, så långt de räcka, samt

2:o) att specificerad redogörelse för disposition af besparingar till hvarje Riksdag afgifves för föregående år tillsammans med statsverkspropositionen.

Utan denna i själfva verket så naturliga åtgärd, att den bort iakttagas allt ifrån början, skall en alldeles okontrollerad extra utgiftsbudget — vid sidan af den af Riksdagen fastställda budgeten — fortfarande bestå med sannolikt ökade missbruk och växande olägenheter.

Därjämte anhåller jag,

3:o) att statsutskottet ville föreslå de framställningar till Kungl. Maj:t och möjligen andra åtgärder, som häraf påkallas.

Den grundlagsenliga befogenheten att nu, med åberopande af 55 § riksdagsordningen, väcka detta förslag, hämtar jag från 1903 års statsrevisorers anmärkning om användande af några hundra tusen kronor besparingar till inköp af byggnader, obehöfliga för statsändamål.

Stockholm den 22 mars 1904.

A. Hedin.
